

सर्वलोकाः आश्रमाश्च आत्मायेषां संविभागशमादिमयत्वात् सर्वाश्रमफलमत्रैवांतर्भूतमित्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ अत्रापिवनेपिपंचसुमहायज्ञेषु अग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि पशुः सोम इत्येतेषुवा ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ चतुर्थश्चतुर्थ्यश्रमे विहित औपनिषदः शांतोदांत उपरतस्ति तिष्ठुः समाहितो भूत्वात्मन्येवात्मानं पश्यतीत्याद्युपनिषदिविदि

श्रूयतां पुत्रभद्रं ते सर्वलोकाश्रमात्मनां ॥ प्रेक्षापूर्वं प्रवृत्तानां पुण्यदेशनिवासिनां ॥ ३ ॥ व्यास उवाच गृहस्थस्तु यदा पश्येद्वलीपलितमात्मनः ॥ अपत्यस्यैव चापत्यं वनमेव तदा श्रयेत् ॥ ४ ॥ तृतीयमायुषो भागं वानप्रस्थाश्रमे वसेत् ॥ तानेवाग्नीन्य रिचरेद्यजमानो दिवौकसः ॥ ५ ॥ नियतो नियताहारः षष्ठभक्तो प्रमत्तवान् ॥ तदग्निहोत्रं तागावो यज्ञांगानि च सर्वशः ॥ ६ ॥ अफालरुष्टं ब्रीहियवं नीवारं विघसानि च ॥ हवींषि संप्रयच्छेत्तमखेष्वत्रापि पंचसु ॥ ७ ॥ वानप्रस्थाश्रमेऽप्येताश्च तस्रो वृत्तयः स्मृताः ॥ सद्यः प्रक्षालकाः केचित्केचिन्मासिकसंचयाः ॥ ८ ॥ वार्षिकं संचयं केचित्केचिद्वादशवार्षिकं ॥ कुर्वत्यतिथिपूजार्थं यज्ञतंत्रार्थमेव वा ॥ ९ ॥ अभ्रावकाशावर्षासु हेमं तेजलसंश्रयाः ॥ ग्रीष्मे च पंचतपसः शश्वच्चमितभोजनाः ॥ १० ॥ भूमौ विपरिवर्तते तिष्ठंति प्रपदैरपि ॥ स्थानास नैर्वर्तयंति सवनेष्वभिषिचते ॥ ११ ॥ दंतोलूखलिकाः केचिदश्मकुट्टास्तथापरे ॥ शुक्लपक्षेऽपि बन्त्येके यवागूं कथितां सकृत् ॥ १२ ॥ रुष्णपक्षेऽपि बन्त्येभ्यो भुंजते वा यथागतं ॥ मूलैरेके फलैरेके पुष्पैरेके दृढव्रताः ॥ १३ ॥ वर्तयंति यथान्यायं वैखानसगतिं श्रिताः ॥ एताश्चान्याश्च विविधा दीक्षास्तेषां मनीषिणां ॥ १४ ॥ चतुर्थश्चौपनिषदो धर्मः साधारणः स्मृतः ॥ वानप्रस्थाद्रूहस्थाच्च ततो न्यः संप्रवर्तते ॥ १५ ॥ अस्मिन्नेव युगे तात विप्रैः सर्वार्थदर्शिभिः ॥ अगस्त्यः सप्तऋषयो मधुच्छंदो घमर्षणः ॥ १६ ॥ सांरुतिः सुदिवा तं डिर्यथा वा सोरुतश्रमः ॥ अहो वीर्यस्तथा काव्यस्तां ज्योमेधातिथिर्बुधः ॥ १७ ॥ बलवान्कर्णनिर्वाकः शून्यपालः रुतश्रमः ॥ एनं धर्मं कृतवन्तस्ततः स्वर्गमुपागमन् ॥ १८ ॥ तात प्रत्यक्षधर्माणस्तथायायावरागणाः ॥ ऋषीणामुग्रतपसां धर्मनैपुणदर्शिनां ॥ १९ ॥ अन्ये चापरिमेयाश्च ब्राह्मणा वनमाश्रिताः ॥ वैखानसा वालखिल्याः सैकताश्च तथापरे ॥ २० ॥ कर्मभिस्ते निरानंदा धर्मनित्याजितेन्द्रियाः ॥ गताः प्रत्यक्षधर्माणस्ते सर्वे वनमाश्रिताः ॥ २१ ॥ अनक्षत्रास्त्वनाधृष्यादृश्यं ते ज्योतिषांगणाः ॥ जरया च परिधूनो व्याधिना च प्रपीडितः ॥ २२ ॥

तो धर्मः साधारणः सर्वेष्वश्रमेषु अन्यः असाधारणः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ प्रत्यक्षः धर्मो धर्मफलं सत्यसंकल्पत्वादिकं येषां ते प्रत्यक्षधर्माणः ॥ १९ ॥ २० ॥ निरानंदाः कच्छ्वां द्रायणादिपरत्वात् ॥ २१ ॥ अनक्षत्राः नक्षत्रपट्टाभ्यां न्येऽपांतरतमः प्रभृतयः अनाधृष्या निर्भयाः ॥ २२ ॥